

MEDIAATTORI 1/2023

Mediaattori

MEDIKASVATUKSEN
TIEDOTUSLEHTI

voima

Pääkirjoitus

MEDIAATTORI on *Voima*-lehden mediakasvatusnumeron liitteenä julkaistava tiedotuslehti. Siinä esitellyt opetusmateriaalit on koottu yhteistyössä Mediakasvatuseuran kanssa. *Voiman* 1/2023 ja sen *Mediaattori*-liitteen sisällöntuottamiseen on osallistunut edustajia Mediakasvatuseurasta, Koulukinosta, Uutismedian liitosta ja Suomen Rauhanpuolustajista. *Mediaattori* on osa opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittamaa ”Eurooppakeskeisyydestä maailmakeisyyteen” -mediakasvatushanketta, jota *Voima* koordinoi ja, jonka kumppaneita ovat Koulukino, Mediakasvatuseura ja Rauhanpuolustajat. *Voiman* vastaava päätoimittaja on Emilia Miettinen ja liitteen Hanna Niittymäki. Suuren osan jutuista ovat tuottaneet Rauhanpuolustajien Tottelemattomuusakatemia opiskelijat. Pääpainopaikka: Alma Manu Tampere. Pääpaino 60 000.

Kannen kuva:
Nauska

Kuva: Miro Johansson

Maaailma sellaisena kuin se on

MAAILMAN IHMISPORUKKAAN kuuluu tätä nykyä reilut kahdeksan miljardia tyyppiä. Heistä neljä ja puoli miljardia asuu Aasiassa ja reilu miljardi Afrikassa.

Care International -järjestö julkaisee vuosittain *Breaking the silence* -raporttia, johon on listattu maailman aliuutisoiduimmat humanitaariset kriisit. Vuoden 2022 kymmenen kärki on kokonaisuudessaan Afrikasta. Raportin mukaan uusi iPhone on saanut 50 kertaa enemmän mediahuomiota kuin listaykkönen eli Angola, jossa kuivuus on aiheuttanut valtavat nälänhädän.

Raportissa analysoitiin yli 5,8 miljoonaa nettiartikkelia, jotka oli julkaistu englanniksi, arabiaksi, ranskaksi, saksaksi tai espanjaksi. Myös **Will Smithin** ”läpsy” Oscar-gaalassa ja **Elon Muskin** Twitter-sekoilut ovat olleet mediakiinnostavuudeltaan täysin ylivoimaisia valtavia ihmisjoukkoja koskeviin kriiseihin verrattuna. Mitä tämä kertoo mediasta? Tai meistä ihmisistä? No ainakin sen, että epämääräisellä länneksi nimetyllä alueella on valtavasti valtaa tiedotusvälineissä ja ihmisten mielissä.

Toisaalta raportti on täysin sivuuttanut maailman suurimman kieliryhmän eli mandariinikiinankieliset artikkelit. Kertoisivatko ne maailmasta jotain ihan muuta? Tuskin nekään käsitelisivät mittavasti Malawin, Malin tai Burundin ahdinkoa. Ja ahdingoista puheen ollen: se ei ole kivaa eikä oikein, että mediamme on täynnä moninaisia tarinoita etenkin eurooppalaisista ja pohjois-amerikkalaisista, kun taas suurin osa maailmasta ylittää uutiskynnyksen lähinnä katastrofien, sotien ja muun synkän tiimoilta.

Haluan tähän muutoksen! Haluan, että media alkaa julkaista tasapainoisesti tarinoita kaikkialta maailmasta ja lukuisista näkökulmista, ei vain eurooppalaisen valkoisen ihmisen sellaisesta. Haluan tutustua kaikenlaisiin tyyppeihin siellä ja täällä! Ärsyttää että olen vasta asken tullut tietoiseksi siitä, miten kiehtova nainen on Taiwanin presidentti **Tsai Ing-wen**. Hän on autokorjaamoyrittäjäperheen kuopus, joka elää itsenäistä elämää kissojen ja adoptoitujen koiriensä kanssa. Miksen ollut myöskään kuullut kolumbialaisesta 13-vuotiaasta **Francisco Vera Manzanaresista**, joka on vaikutusvaltainen ympäristöaktivisti? On tietenkin kyse myös omaista laiskuudestani. Internetti on nimittäin tarinoita täynnänsä. Ei tarvitse kuin tarttua siihen vähän luovemmalla otteella.

Tämän *Mediaattorin* sivuilta löydät parhaiden suomalaisten mediakasvatusresurssien äärelle. Viisas **Alice Jäske** kehottaa mediaa tarttumaan myös kolmanteen näkökulmaan. **Daria Tarkhova** pohtii, onko valkoisen ihmisen hätä tärkeämpää kuin ei-valkoisen. Millaista monilukutaitoa tarvitaan amiksiin? Varhaiskasvatusikästakin kuuluu mediakasvatusta. Miten erottaa journalismin muusta tietomassasta? Ja *Laupias taksikuski* on selvästikin elokuva, joka kannattaa nähdä.

HANNA NIITTYMÄKI

Kirjoittaja on rauhankasvattaja, opettaja ja kaikenlaisen maailmanparannuksellisen kasvatus työn sekatyöläinen.

Kolmas

”Media monimuotoistuu”, Mixed Finns -kollektiivin Alice Jäske sanoo. Hänen mielestään ääripäiden lisäksi media voisi etsiä kolmannen mielipiteen.

TEKSTI **KUKKA-MARIA AHOKAS** KUVA **NAUSKA**

”TOIMITTAJA jalkautui Itä-Helsinkiin”, kuului korona-ajan huvittavien otsikko. Se sai idän kuuloštamaan eksoottiselta, Vantaan Korsosta kotoisin oleva **Alice Jäske** sanoo. 28-vuotias tietokirjailija ja kasvatuustieteilijä on työskennellyt freelance-toimittajana ja on yksi Mixed Finns -kollektiivin perustajista. Hän perusti sen yhdessä **Priska Niemi-Sampanin** ja **Janina Waenthongkhamin** kanssa. Ruskeiden suomalaisten yhteisö haluaa laajentaa kuvaa suomalaisuudesta ja järjestää muun muassa antirasismikoulutuksia eri organisaatioille.

”Sanojen käytöllä voidaan eksotisoida paitsi lähiöalueita, myös ihmisiä”, Jäske sanoo. Ruskeita ihmisiä rodullistetaan mediassa helposti, ja tarinoissa heidän roolinaan on usein näytellä uhria, joka on kokenut vääryyksiä, tai aktivistia, joka taistelee niitä vastaan. Toimittajat kysyvät myös taiwaninsuomalaiselta Jäskeltä usein, miltä rasismi *tuntuu*, miten hän on kokenut sen omissa nahoissaan. Hän haluaisi mieluummin puhua rakenteista.

”Esiinnyn mediassa mieluumsti asian tuntijana, en kokemusasiantuntijana.”

Jos joku asiantuntija on erikoistunut lumisten alueiden tutkimukseen, ei häneltä kysytäkään, ”miltä loskassa käveleminen tuntuu, mitä fiiliksiä se herättää”, hän kärkeä ja viittilöi kohti ikkunastaan näkyvää loskaisia maisemaa.

Valtapyramidin huipulla on valkoista

Jäske piirtää käsillään ilmaan kolmion. Se kuvaistaa organisaation rakennetta, jonka alaosassa ovat rivityöntekijät, media-alan tapauksessa toimittajat. Heidän yläpuolellaan ovat keskiportaan esihenkilöt ja ylimmällä tasolla on yrityksen johto. Mitä lähemmäs kolmion kärkeä eli vallan huippua mennään, sitä enemmän siellä on valkoisia ihmisiä.

”En sano, etteikö yksittäisellä toimittajalla olisi valtaa etsiä erilaisia näkökulmia. Mutta isot linjat lähtevät ylhäältä päin.”

Lisäksi yksittäiselle, organisaatioon palkatulle vähemmistöön kuuluvalla voi käydä kuormittavaksi, jos hänen pitää päätyönsä lisäksi jatkuvasti kouluttaa työyhteisöä syrjinnän kysymyksistä tai monimuotoisuudesta. Samalla kun hän on altavastaajan asemassa, hänen hartioitaan painaa kaksinkertainen työtaakka.

Vähemmistöön kuuluva laitetaan lehtijutuissa helposti puhumaan vähemmistöasemastaan: vammainen henkilö vammaisuudesta, ruskea ihminen rasismista ja sukupuolivähemmistön edustaja sukupuolen moninaisuudesta. Toimittaja **Wali Hashi** on sanonut, että häntä kiinnostaisi tehdä juttuja saamelaisen asemasta, eikä aina somalialaisen diasporan tilanteesta. Yhtä hyvin vähemmistön edustaja voisi kertoa näkemyksiään uusista pölynimureista tai sote-uudistuksesta, eikä vaikkapa maahanmuuttajataustaa tarvitse mainita, jos se ei ole olennaista, Jäske sanoo.

Myös ulkomaanuutisissa on parannettavaa: eurooppalaisia kansoja nimitetään tarkasti, mutta tietyillä mantereilla asuvat tyypistetään helposti ”aasialaisiksi, afrikkalaisiksi tai latinalaisamerikkalaisiksi”. Uutiskynnyksellä ylittyy globaalin etelän aiheista lähinnä silloin, kun tapahtuu jotakin mullistavaa kuten luonnonkatastrofi tai aseellinen selkkkaus, ja tieto välittyy kansainvälisten uutistoimistojen lyhyitä sähköitä suomentamalla. Esimerkiksi Aasiassa asuu yli 4,6 miljardia ihmistä, yli 60 prosenttia maailman väestöstä, joten kontekstointi olisi tärkeää.

”Meillä on hyvin länsimaihin keskittynyt uutisointia, ja Euroopasta meillä on mediassa eksaktimpaa tietoa. Sama näkyy kouluissa, joissa aika lailla opetetaan Euroopan historiaa ja Euroopan ulkopuolisia alueita käsitellään usein vain silloin kun ne liittyvät Eurooppaan, esimerkiksi sotien kautta”, hän kärkeä.

Sanavalinnoissa Eurooppaa inhimillistetään muutenkin: ”Eurooppa laittoi ovia kiinni”, lehdistössä uutisoitiin, kun maahanmuutosta puhuttiin vuoden 2015 aikaan. Ovien ulkopuolella olevat ihmiset

näkökulma

epäinhimillistettiin puhumalla esimerkiksi pakolaisvirrasta.

”Jos meillä olisi lisää kontekstointia ja vaikkapa ulkomaankirjeenvaihtajia, jotka käsittelevät itselleen tuttua ympäristöä, jota elävät ja hengittävät, se parantaisi todennäköisesti juttujen laatua.”

Median kuluttajilta Jäske toivoo kriittisyyttä.

”Ajattelin nuorena, että jos lehdessä lukee jotain, se on neutraali totuus. Joku on kuitenkin kirjoittanut sen jostakin näkökulmasta, ehkä valkonormatiivisuudesta tai eurosentrisyydestä käsin, joten on oltava kriittinen.”

Entä kiire, kiire ja kiire? Toimittajien yleisin selitys yksipuolisille näkökulmille on ajanpuute. He soittavat kiireissään aina samalle (valkoiselle, vammattomalle, cis-sukupuoliselle) asiantuntijalle, vaikka uusiakin nimiä olisi tutkijayhteisö täynnä.

”Jos toimitus yhden kerran ottaisi aikaa ja tekisi valmiin listan eri aihealueen asiantuntijoista, jolla eivät komeilisi vain ne kuuluisimmat nimet, se palvelisi pitkäksi aikaa eteenpäin. Ja listaa voisi päivittää säännöllisesti”, hän esittää ratkaisuna.

Yhteiskunta menee eteenpäin

Euroopan unionin perusoikeusviraato FRA julkaisi vuonna 2018 raportin *Being Black in the EU*, jonka mukaan 63 prosenttia afrikkalaissyntyisistä Suomessa oli kokenut rasistista häirintää viiden vuoden aikana ennen tutkimuksen julkaisua. Tutkituista 12 maastä huonoin oli Suomi.

Alice Jäsken mukaan rasismien ja mediarepresentaation julkinen puominen on kuitenkin vaikuttanut tuottavan tulosta. Yhä useampi toimittaja on ennistä paremmin tietoinen valkonormatiivisuudesta: siis siitä, että useimmat jutut kirjoitetaan valkoisen suomalaisen näkökulmasta. Nyt on osittain havahduttu siihen, että jutuissa pitäisi huomioida ihmisten taustatekijöitä intersektionaalisesti, esimerkiksi ikä, sukupuoli, etninen tausta, seksuaalinen suuntautuminen, perhetilanne, terveydentila, vammaisuus, kieli tai uskonto. Asiaan perehtyneiden toimittajien tai mainostoimistojen sisällyksessä ei myöskään laiteta päähenkilöksi valkoista pelastajaa, joka matkustaa globaalin etelän kylään ”pelastamaan” ihmisiä köyhyydestä. Juttuihin ei ole myöskään ”tasapuolisuuden nimissä” pakko laittaa kahta ääripäätä vastakkain, vaan niiden lisäksi kannattaisi etsiä kolmas näkökulma.

”Jos tietty artikkeli saa kritiikkiä yksisilmäisyydestä, olisi mahdollista tehdä jatkojuttu, jossa palaute otetaan huomioon ja aiheeseen syvennyttään lisää.

Vaikkapa rasismikohun uutisoinnissa medioiden ei tarvitsisi heittää bensaa liekkeihin vastakkainasetteluja etsimällä sen sijaan, että mentäisiin kohti moninäkökulmaisuuutta”, Jäske sanoo.

Mainitun *Being Black in the EU* -raportin uutisoinnissa mainittiin harvemmin Suomen poliisin saamat keuhut: raportin mukaan Suomen poliisissa suoritetaan etnistä profilointia vähemmän kuin muissa EU-maissa. Vuonna 2018 vastaajien luottamus Suomen poliisin toimintaan oli tutkituista maista korkeimpien joukossa.

Jäske sanoo, että ei pidä jäädä vain ongelmien tunnistamisvaiheeseen, vaan pitää päästä yhteiskuntana eteen päin. Ei riitä, että toteamme median tarvitsevan moninaisuutta, vaan meidän täytyy tehdä konkreettisia muutoksia tilanteen parantamiseksi.

”Silloin päästäisiin dialogisuuteen ja pois poteroista.”

Media toiseuttaa erityisesti sodan aikana

TEKSTI **DARIA TARKHOVA** KUVA **SAM WILD**

SODAN AIKANA media muuttuu. Se, millaisilla sanoilla ja kuvilla asioista kerrotaan, saattaa olla hyvin harkittua ja tietyn poliittisen agendan ohjaamaa. Toiseuden luominen on tehokas keino – mediakerronta tekee selväksi, ketkä ovat ”omia” ja ketkä ”toisia”. On tärkeää opetella tunnistamaan näiden esitystapojen eli representaatioiden taakse piiloutuvat tavoitteet, sillä tietyllä tavalla suuntautuva tiedonvälitys voi saada kuluttajan unohtamaan mediakriittisyyden.

Ukrainan sota on tullut lähemmäksi Suomea kuin mikään muu sota yli viiteenkymmeneen vuoteen. Se herättää tunteita uudella tavalla. Media heijastaa ja vahvistaa näitä tunteita. Venäjän hyökkäyssota ja siviilien kuolemat ansaitsevatkin yleisön tunteet. Kuitenkin toiseuttaminen on osa myös Ukrainan sotaa käsittelevää mediakerrontaa.

Sosiologisessa *Ilmiö*-lehdessä julkaisussa artikkelissaan **Julia Heikkinen** ja **Taina Meriluoto** käsittelevät Ukrainan sodan kuvia sosiaalisessa mediassa. He tulevat siihen tulokseen, että Ukraina esitetään kuvissa eurooppalaisena. Heikkinen ja Meriluodon tulkinnassa eurooppalainen kuvausto tulee esille siviisityksen ja kulttuurin kautta, joita symboloivat esimerkiksi tuhotut museot.

Yleisön on tärkeää nähdä tuhotut museot. Yksi median rooleista on muistuttaa

meitä, että sodan tuhoamat elämät ovat samanlaisia kuin minun tai sinun elämä. Tämä on kuitenkin myös hyvä hetki tarkastella, mitä pidämme eurooppalaisena ja miksi. Miksi siviisity ja kulttuuri mielletään juuri eurooppalaiseksi? Miksi juuri eurooppalaisuus tuo Ukrainan sodan uhrit lähemmäksi suomalaista yleisöä? Heikkinen ja Meriluodon mukaan yksi syy on läheistyyveys. Kuvissa näkyy valkoisia ihmisiä ja sodassa kuolleet lapset on puettu samalla tavalla kuin lapset Suomessa. Valkoinen ylivalta on iskoistunut meihin niin syvästi, että läheistyyveys määräytyy valkoisuuden kautta.

Heikkinen ja Meriluoto kirjoittavat: ”Tässä tarinassa Ukraina kamppailee tullakseen tunnistetuksi eurooppalaiseksi ja eurooppalaiset saavat tuntea hyvää omaatuntoa myöntäessään auliisti ukrainalaiset osaksi ’eurooppalaista perhettä’.” Vastaavaa kamppailua ei nähdä muissa meneillään olevissa hyökkäyssodissa. Esimerkiksi kurdisiviilien kuolemat eivät ole yhtä arvokkaita suomalaisten silmissä, sillä heitä ei esitetä läheistyyvinä. Medialla on iso rooli siinä, että näkisimme kaikki sodan tuhoamat elämät arvokkaina.

Tutustu nuorille ja aikuisille suunnattuun Läntisen tuolla puolen -mediakasvatussivustoon. Sinne lisätään uusia materiaaleja kevään 2023 aikana.

lantisentuollapuolen.rauhanpuolustajat.org/

Toivoa ja toimintaa tehtäväpaketit

TUOTTAJA: BMOL, Voima-lehti, Rauhanpuolustajat

SISÄLTÖ: Neljä kokonaisuutta, joiden teemat ovat: ilmastomuutos, maailmankauppa, sukupuolten tasa-arvo ja yhteiskunnallinen vaikuttaminen. Jokainen osio sisältää videon, PowerPoint-esityksen sekä noin kymmenen tehtävää. Toiminnallisissa tehtävissä mm. ideoidaan supersankareita, analysoidaan vastamainoksia, opetellaan kuvien tulkintaa, tutustutaan kuluttajazombeihin, murretaan myyttejä ja harjoitellaan tunnetaitoja. Suunnattu yläkouluun ja toiselle asteelle.

Agenda 2030 artikkelit

TUOTTAJA: BMOL, Voima-lehti, Rauhanpuolustajat

SISÄLTÖ: Voima-lehdessä vuosina 2021–23 julkaistu 17-artikkelin sarja. Sopii useiden aineiden lukemistoksi yläkouluun ja toiselle asteelle, kuten myös kaikille kansalaisille.

Kriittisen ajattelun aamukahvit -videosarja

TUOTTAJA: Taksvärkki ry

SISÄLTÖ: Asiantuntijat pohtivat maailmankuvan muodostumiselle keskeisiä asioita, kuten sosiaa-

lista mediaa, globaaliin etelään liitettyjä mielikuvia sekä käsityksiä kulttuureista ja identiteeteistä. Mukana 6 videota. Kohderyhmä 13+.

Maailman äänet

TUOTTAJA: Taksvärkki ry

SISÄLTÖ: Erityisesti yläkoululaisille suunnattu materiaali, joka ohjaa vallalla olevien normien ja valtarakenteiden kyseenalaistamiseen globaaleista näkökulmista. Opas sisältää 20 toiminnallista harjoitusta.

Läntisen tuolla puolen

TUOTTAJA: Rauhanpuolustajat

SISÄLTÖ: Sivusto ohjaa tarkkailemaan lännen ja ei-lännen representaatioita ja niihin liitettäviä mielikuvia. Mukana on harjoituksia, videoita ja muita aineistoja. Kohderyhmänä yläkoulut, toinen aste ja muut kansalaiset.

Kulttuurit ja katsomukset mediassa

TUOTTAJA: Kulttuuri- ja uskontofoorumi FOKUS ry

SISÄLTÖ: Kulttuuri- ja katsomustietoinen materiaalipaketti, joka tarjoaa nuorille eväitä ymmärtää polarisaatiota ja vihapuhetta ja toimia rakentavasti kohdatessaan näitä ilmiöitä. Materiaalit ohjaavat nuoria analysoimaan kriittisesti

kulttuureihin ja katsomuksiin liittyvää sisältöä mediassa.

Sanoista tehty

TUOTTAJA: Plan

SISÄLTÖ: Yläkoululaisille ja sitä vanhemmille suunnitellut 3 x 90 minuutin työpajaohjeet liittyen tyttöjen oikeuksiin. Materiaalin tukena toimii Sheboard-applikaatio.

Kenen äänellä?

TUOTTAJA: Interpedia

SISÄLTÖ: Materiaalin tavoitteena on herättää pohtimaan lasten ja nuorten kuvien ja tarinoiden käyttöä mediassa, yksityisyyden suoja sekä median luomia mielikuvia globaalin etelän maista. Mukana videoita Nepalista ja yhdeksän harjoitusta. Kohderyhmä yläkoulu ja toinen aste. Materiaali on saatavilla myös ruotsiksi.

Vallan jäljillä

TUOTTAJA: African Care

SISÄLTÖ: Oppimateriaali on suunnattu toiselle asteelle ja se käsittelee kulttuuri- ja sosiaalista valtaa kuten rasismia, sukupuolijärjestelmää ja median tapoja esittää kehitysmaita. Materiaali sisältää 17 harjoitusta.

Raikkaita representaatioita

TEKSTI **HANNA NIITTYMÄKI**

KUULUU JYSÄHTELYÄ ja poksahduksia. Ruutuun ilmestyy vauhdikas huivipäinen, ei-valkoinen Alma, joka ilmoittaa olevansa nou-seva tähti *Dodgecraft*-pelissä. Pelin imu vie Almaa niin, että hän unohtaa sovitun menon bestiksensä Ennin kanssa. Pelimaailmasakaan ei mene ihan nappiin, koska Alma alkaa muištuttaa epämiellyttävää kiusaajaa dissatesaan muita pelaajia. Tarinan lopussa Alma osaa mennä itseensä ja alkaa rakentaa muiden kanssa positiivisempaa pelikulttuuria.

Severin paras on 3.-6.-luokkalaisille suunnattu animaatio, joka ohjaa keskustelemaan pelaamisen roolista arjessa ja kaverisuhteissa ja siitä, onko itse kunkin itsesätelytaidoissa parantamisen varaa.

Samaan Kansallisen audiovisuaalisen arkiston eli KAVIn sarjaan kuuluu kolme muutakin animaatiota: Nuorille suunnattu *Haaste*, koulunsa aloittaville tarkoitettu *Ensimmäinen puhelin* ja varhaiskasvatusikäisiä varten tehty *Mediapelot*. Kaikkiin animaatioihin kuuluu pedagoginen taustamateriaali. Animaatiot ja materiaalit on saatavilla myös ruotsiksi.

Mediatoimintaa kaikille

TUOTTAJA: SOSPED

SISÄLTÖ: Haavoittuvassa asemassa oleville aikuisille suunnattua mediaatoimintaa. Projektissa tuotettiin osallistujien kanssa inklusiivista mediaatoimintaa kuvaava opas ja 20 jakson podcast-sarja.

Syrjimätön kieli-opas

TUOTTAJA: KSL

SISÄLTÖ: Oppaassa tutustutaan syrjimättömän kielen ulottuvuuksiin näkökulmina: selkeys, sukupuolitietoisuus, sateenkaaritetietoisuus, antirasistisuus, vammaisuus ja sairaus ja luokkatietoisuus. Opas on suunnattu ensisijaisesti valtaväestölle, joka on usein tottunut katsomaan maailmaa vain omasta näkökulmastaan ilman vähemmistöjen huomioimista.

Muiden mediasta meidän mediaksi

TUOTTAJA: Mediakasvatusseura & Pakolaisnuorten tuki ry

SISÄLTÖ: Maahanmuuttaja- ja pakolaisstaustaisen nuorten mediatyöpajojen pohjalta kehitetty kulttuurisensitiivisen mediakasvatuksen opas, joka sisältää menetelmiä ja työvälineitä nuorten kanssa työskenteleville ammattilaisille.

Kenen osallisuus?

TUOTTAJA: AV-arkki

SISÄLTÖ: Eturivin mediataiteilijoiden teoksia hyödyntävä oppimateriaali käsittelee osallisuuden, osallistumisen ja yhteiskunnallisen vaikuttamisen teemoja. Oppimateriaali on suunnattu yläkoulun ja toisen asteen käyttöön.

Kenen tietoo? – Opas inklusiivisempaan ja moninaisempaan journalismiin.

TUOTTAJA: RAREmedia.fi

SISÄLTÖ: Tietopaketti siitä, kuinka journalistisessa mediassa voidaan vahvistaa moninaisuutta ja yhdenvertaisuutta. Oppaan sisältö perustuu media-alan ammattilaisten ja mediatutkijoiden haastatteluihin.

Perehdy paikalliseen – opettajan ideapakka

TUOTTAJA: Uutismedian liitto

SISÄLTÖ: Aloitteleville suomen kielen aikuisopiskelijoille ja muille erityisryhmille suunnattu materiaali hyödyntää paikallista uutismediaa. Sopii myös alakoululaisille sekä erityisopetukseen yläkoulusta ammatilliselle toiselle asteelle.

Ruskeat Tytöt Media

SISÄLTÖ: Itsenäinen verkkojulkaisu, joka on sitoutunut keskittämään ja normalisoimaan Ruskeiden naisten ja aliedustettua sukupuolta olevien ihmisten näkökulmia suomalaisessa ja pohjoismaisessa mediassa. Blogitekstejä, podcasteja, esseitä, videoita, kirjoittajakoulu.

Mediadáidda sámegillii! Mediataaidâ sámikielân! Mediaččäppös säämas! (Mediataide kasvattaa – saameksi)

TUOTTAJA: AV-arkki, Saamelaiskäräjät

SISÄLTÖ: Pohjoissaameksi, inarinsaameksi ja koltansaameksi tuotettu oppimateriaali sisältää kuusi mediataideteosta sekä tehtäviä ja alustuksia. Kohderyhmä 6–16-vuotiaat.

Queer Bodies

TUOTTAJA: AV-arkki, Seta

SISÄLTÖ: Viisi sukupuolen ja kehon moninaisuutta käsittelevää teosta sekä teoksiin liittyvät tehtäväpaketit. Teokset haastavat sukupuoliin, seksuaalisuuksiin ja kehoihin liittyviä normeja ja oletuksia ja piirtävät samalla esiin näiden määrittelyn poliittisuutta. Kohderyhmä yläkoulu ja toinen aste.

Yhdenvertaisuus mediassa

Olennaista on tunnistaa journalismi

Kun puhutaan mediakasvatuksesta, voidaan puhua lähes mistä tahansa. Demokratian kannalta keskeistä on se, että yleisö tunnistaa vastuullisen journalismin kaiken muun viestinnän joukosta.

TEKSTI **SUSANNA AHONEN**
KUVA **MARIA MIKLAS**

MEDIKASVATUKSEN piirissä on kutakuinkin kaikki, mikä liittyy internetiin. On netti- ja mobiilipelaamista. On ruutuaikaa ja vaikkapa nettikiusaamista. Mediakasvatuksen nimissä opetellaan käyttämään erilaisia digilaitteita ja -palveluja kännykkäkamerasta verohallinnon lomakkeiden täyttämiseen ja digitaalisiin pankkipalveluihin. YouTube-videoiden tekeminen ja katseleminen on mediakasvatussisältöä, kuten muutkin sosiaalisen median alustat ja niihin liittyvät ilmiöt valeutuksista nuorten ulkonäköpaineisiin. Media-

taiteen tekemiseen ja kuluttamiseen voi heittäytyä mediakasvatuksen nimissä, samoin vaikkapa elokuvien katseluun, nettisivujen koodaamiseen ja tekoälytyökalujen tai somen algoritmien tutkimiseen. Esimerkkejä on valtava määrä jo nyt, ja tulevaisuudessa kenttä vain kasvaa.

Tunnen suurta sympatiaa peruskoulun opettajia kohtaan. Heidän harteillaan lepää koulupolun mittainen, massiivinen mediakasvatushetkeikkö, jonka lopputuotteena tulisi olla medialukutaitoisen kansalainen.

Tehtävä on haastava. Etenkin, kun siitä, mitä kaikkea mediakasvatus ja medialukutai-

Medialukutaito

Digitaalinen informaatiolukutaito-opas 2022

TUOTTAJA: Faktabaari
SISÄLTÖ: Opas sisältää 16 lyhyehköä artikkelia. Aiheina muun muassa kriittinen lukutaito netissä, somekäyttäjien trendit, algoritmietoisuus, poliittinen propaganda ja faktantarkistus. Materiaali sopii kasvattajien täydennyskoulutautumiseen ja opiskelijoille.

KKV Kampus, Pimeät käytännöt tutuiksi

TUOTTAJA: Kilpailu- ja kuluttajavirasto
SISÄLTÖ: Pimeissä käytännöissä on kyse mistä tahansa nettisivun, mobiilisovelluksen tai muun käyttöliittymän keinoista, jolla käyttäjä saadaan tekemään jotain sellaista, jota hänen ei ollut tarkoitus tehdä. Materiaali soveltuu toiselle asteelle ja aikuisille.

Polkuja uusiin media-ilmiöihin 2022

TUOTTAJA: KAVI
SISÄLTÖ: Materiaalisarja sisältää opettajalle 9 eriaiheista tekstiä ja videota, sekä jokaisesta aiheesta tietotekstit ja tehtävät oppilaille. Aiheita ovat muun muassa: botit arjessa, algoritmit, deepfake, some ja hyvinvointi sekä krypto-

valuutat. Tehtävät on suunnattu yli 13-vuotiaille oppilaille.

Uudet lukutaidot -kehitysohjelman virtuaalikalvitunnit

TUOTTAJA: KAVI
SISÄLTÖ: Käytännönläheisiä puheenvuoroja pedagogisen toiminnan ja hyvän osaamisen kuvausten toteuttamiseen varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa sekä perusopetuksessa.

Tutkimusmatka tulevaisuuden digitaitoihin-verkkokurssi 2022

TUOTTAJA: Mediakasvatusseura
SISÄLTÖ: Itsenäisesti opiskeltava verkkokurssi tarjoaa nuorten kanssa työskenteleville ammattilaisille tietoa ja työkaluja, joilla vahvistaa nuorten mediataitoja kestävästi kehityksen ja tulevaisuuden näkökulmasta.

Medialukudiplomi

TUOTTAJA: Uutismedian liitto
SISÄLTÖ: Oppilaat lukevat lukuvuoden aikana 10 ikätasolleen sopivaa aikakaus- ja uutismedioissa

julkaistua juttua ja tekevät niihin liittyvät tehtävät. Juttupaketit koostuvat JSN:n Journalistin ohjeisiin sitoutuneiden sanoma- ja aikakauslehtien artikkeleista. Juttupaketteja löytyy 1.–9.-luokille.

Mediawatch-peli

TUOTTAJA: CRITICAL-tutkimushanke
SISÄLTÖ: Pelistä saa palautteen omaista diagrammien lukutaidostaan ja se ohjaa pelaajaa huomaamaan mahdolliset manipuloinnin keinot. Peli on vapaasti käytettävissä nettiselaimilla. Peli sopii yläkouluun ja toiselle asteelle.

Digiprofiilitesti

TUOTTAJA: Sitra
SISÄLTÖ: Testi auttaa ymmärtämään omaa digitaalista käyttäytymistä sekä vaikutusmahdollisuuksia itsestä kertyneen datan käyttöön. Testin lopussa saa oman digiprofiilin sekä vinkkejä, joiden avulla voi suojata yksityisyyttä ja ymmärtää digitaalisen maailman lainalaisuuksia paremmin.

Digisammon takojat

TUOTTAJA: KAVI, FiCom ry, Kilpailu- ja kuluttajavirasto, Lastenlinkit.fi, Lions-liitto ry, Tietosuojavaltuutetun toimisto, Verke ja Viestintävirasto
SISÄLTÖ: Perustietoa ja tehtäviä big datasta ja tiedon keräämisen hyödyistä ja riskeistä.

to pitävät sisällään, ei ole yhteisymmärrystä. Medialukutaito pitää hallita, vaikka kukaan ei yksiselitteisesti osaa edes sanoa, mitä sillä tarkoitetaan.

Ilmeistä on, että mediataidot ovat keskeisiä kansalaistaitoja, eikä niitä voi sivuuttaa kouluopetuksessa. Tärkeintä on miettiä, mitkä asiat ovat olennaisimpia, ja keskittyä niihin.

Viimeistään koronapandemian ja Venäjän hyökkäyssodan myötä ajankohtaisesta ja luotettavasta tiedosta on tullut keskeinen huoltovarmuustekijä. Presidentti **Vladimir Putinin** propagandakoneiston yksi tavoite on synnyttää sekaannusta ja murentaa läntisiä demokratioita. Informaatio­sota on käynnissä, ja trollitehtaat suoltavat disinformaatiota tauotta. Sitä vastaan voidaan taistella koulutuksen avulla.

Mediakasvatuksessa ei ole pakko ottaa haltuun aina sitä viimeisintä vimpainta tai tuoreinta somekanavaa. Informaatiolukutaidon näkökulmasta on yhdentekevää, miltä tekniseltä alustalta juttuja luetaan tai videoita katsellaan. Merkitystä on vain sillä, millaisten periaatteiden mukaan tieto on tuotettu ja kuka sen on julkaissut. Olenaisista on siis erottaa vastuullinen, journalistinen tiedonvälitys kaiken muun viestinnän joukosta.

Journalismin arvopohjan, ammattieettisten periaatteiden, Julkisen sanan neuvoston itse­säätelyn ja journalistisen prosessin ymmärtäminen lisää kykyä arvioida uutismedian ja muiden vastuullisten medioiden luotettavuutta suhteessa muuhun viestintään.

Kun perusopetuksen opetussuunnitelman perusteita uusitaan, mediakasvatukseen liittyvät osa-alueet on syytä pilkkoa hallittaviksi kokonaisuuksiksi ja valita opettettavat sisällöt huolella. Nykyisen OPS:n suurin ongelma mediakasvatuksen osalta on se, ettei siinä erotella journalistista mediaa muusta mediasisällöstä. Media mainitaan 229 kertaa, journalismia ei kertaakaan. Opetussuunnitelman perusteita ei kuitenkaan tarvitse laajentaa. Tärkeintä on keskittyä olennaiseen.

Kirjoittaja on informaatiolukutaitohankeen projektipäällikkö Uutismedian liitosta

Kaaviokriittisyyttä koululaisille

TEKSTI **MIRO JOHANSSON**

VERKKOSELAINPELI *Media-Watchissa* pelaaja pääse harjoittamaan faktantarkistus­taitojaan. Pelin esittelyteksti antaa ymmärtää, että tulossa on lisää versioita, mutta toistaiseksi ainoassa pelissä keskitytään kaavioiden ja kuvaajien lukemiseen.

Osana opetusta peli voi toimia hyvin ja parhaimmillaan herättää oppilaan syväliisemmän kiinnostuksen aiheeseen, mutta puhtaan pelimekaanisesti se on hieman tylsä ja kömpelö. Painettavia nappeja on aika vähän ja muuten kiinnostava konsepti ja tarina esitetään lähinnä tekstilaatikoina.

Pelimaailma on fantasiasaari, joka koostuu viidestä eri ilmastosta tai luontotyyppistä sekä kuhunkin sopivasta teollisuuden alasta. Keskellä saarta on tulivuoren ympärille rakennettu Media Hill –pääkaupunki ja pelaajan edustaman MediaWatchin päämaja. Tehtävänä on ratkoa saaren neljästä muusta alueesta kolme tehtävää kustakin. Tehtävät ovat kaikki saman tyyppisiä. Pelaajalle näytetään diagrammi, jolle tulee valita sopiva otsikko neljästä vaihtoehdosta. Kuvaajien kanssa työskentelevä saattaa ottaa ala- ja yläkoululaisille suunnatun pelin turhankin tosissaan, mutta suomenkieliset otsikot tuntuivat usein turhan sensaatiohakuisilta. Onko esimerkiksi se, että slummeissa

asuvien lukumäärä on hieman laskenut ”Huomio!”-huudahduksen arvoista? Englanninkieliset versiot taas vaikuttivat luonnollisemmilta. Muita kieliä ei pelissä voi valita.

Pelissä oli pieniä ohjelmointivirheitä, jotka eivät haittaa pelattavuutta, vaan ovat lähinnä esteettisiä. Peli toimi tietokoneen lisäksi myös kohtalaisen hyvin vanhemmalla iPadilla, kun millä peliä oli kehitysvaiheessa testattu.

Nyky-yhteiskuntamme huomiotaloudessa infografiikan tulkitseminen ja sen avulla tehtyjen harhautusyritysten havaitseminen on tärkeä kansalaistaito. Mediataloille syötetään jatkuvalla tahdilla tiedotteita ja raportteja, joiden kaavioita kritiikittä uusinnetaan omaan visuaaliseen ilmeeseen sopivaksi. Sisällöllistä esitystapaa muutetaan harvemmin. *MediaWatch* tarjoaa työkaluja, joita soisi hyödynnettävän useammin myös toimitusten sisällä.

Kohderyhmänä ovat yläkoululaiset ja sitä vanhemmat.

Tubekulttuurin perusteet

TUOTTAJA: Aikakausmedia, A-lehdet

SISÄLTÖ: Itseopiskeltava avoin verkkokurssi, joka auttaa kasvattajia hyödyntämään YouTubea mediakasvatuksessa. Aiheet: Miksi kasvattajan pitää tuntea tubekulttuuri?, Tubettajien suosion salaisuus, Valta ja vastuu, Mainonta tubettajien videoilla, Tubettamisen hyödyt.

Huijausinfo.fi

TUOTTAJA: Kuluttajaliitto

SISÄLTÖ: Huijarit kuriin! –hanke keskittyy digihuijausten ennaltaehkäisyyn ja huijausten uhrien tukemiseen. Tavoitteena on lisätä tietoisuutta erilaisista huijauksista netissä: Miten tunnistaa huijausyritys ja miten toimia, jos joutuu huijatuksi?

Kuluttaminen ja medialukutaito

TUOTTAJA: Eetti ry

SISÄLTÖ: Oppimateriaali sisältää opettajille materiaaleja ja valmiita työpajarunkoja viherpesun, mainonnan ja vastamainoksien käsittelyyn. Lisäksi materiaaleista löytyy tehtäviä oppijoille. Materiaali on suunnattu yläkouluun ja toiselle asteelle.

Luotettavan tiedon metsästäjät

TUOTTAJA: KAVI, Koordinaatti, YK-liitto, Valokuvataiteen museo ja Yle Oppiminen

SISÄLTÖ: Median merkityksen käsittelyä tiedonvälityksessä ja harjoituksia tiedon luotettavuuden arviointiin. Materiaali koostuu kahdesta mediaa ja tiedettä käsittelevästä osiosta.

Medialukutaitoa vastamainoksista

TUOTTAJA: Eetti

SISÄLTÖ: Opas neuvoa, kuinka ohjataan (10+ vuotiaille) sopiva vastamainostyöpaja. Tavoitteena on opettaa lapsia ja nuoria tarkkailemaan systemaattisesti markkinointiviestintää sekä keskustelemaan tuotteiden taustalla vaikuttavista ilmiöistä.

Yle Triplet – uutisista oppimateriaalia

TUOTTAJA: Yle

SISÄLTÖ: Palvelu auttaa kytkemään ajankohtaiset asiat osaksi opetusta. Tripletin ydin on jokaiseen uutisvideoon tehty taustamateriaali ja tehtävät. Sovelluksen tavoitteena on opettaa oppilaille medialukutaitoa sekä luoda linkki koulussa opettavien asiasisältöjen ja uutisten välille.

Aikamatkaajat

TUOTTAJA: KAVI, Mediametka, Mediakasvatusseura, SKS, Kulttuuriperintökasvatuksen seura, Lions-liitto ry, OPH, Valokuvataiteen museo

SISÄLTÖ: Oppaassa pohditaan oman jäljen jättämistä, tulevaisuutta ja toimia sen puolesta. Näihin kolmeen näkökulmaan sisältyy harjoituksia, jotka on sovellettavissa eri ikäisille lapsille ja nuorille.

Mediakasvatusmateriaalia etäopetuksen tueksi

TUOTTAJA: Mediametka ry

SISÄLTÖ: Valmiita harjoituksia peruskouluun monilukutaidon opettamiseen. Teemoina esim. mainonnan lukutaito, journalismi, disinformaatio ja oman elämän dokumentointi.

Caawinaad-materiaali medialukutaidon testaukseen ja valeuutisten tunnistamiseen

TUOTTAJA: Mediakasvatusseura & Suomi-Somalia Seura

SISÄLTÖ: Verkkotestejä ja korttipakka, joiden avulla voi testata ja vahvistaa medialukutaitoaan. Materiaalit saatavilla suomeksi ja somaliksi.

Amisnuoret *voivat*

Mediakasvatusta on tarjolla enemmän peruskouluihin ja lukioihin. Mediakasvatusseuran hanke tarjoaa välineitä myös ammattikouluihin.

TEKSTI **JONNI KAITALE** KUVA **DARIA TARKHOVA**

Kalle Airala ja Nikolai Ellonen ammattikoulu Variasta Vantaalta.

"V IESTITTELYÄ, hauskoja videoita ja iltalehtiä. YouTube, Tiktok ja Snapchat. Kuudesta kahdeksaan tuntia päivässä". Näin arvioivat Vantaan ammattikoulu Varian talotekniikka-alan putkipuolen opiskelijat **Nikolai Ellonen, Kalle Airala, Veikko Jakonen** ja **Miro Kuparinen** median käyttöään.

Viime syksynä alkaneessa mediakasvatushankkeessa "Monilukutaito hyvinvoinnin tukena" selvitetään ammattikoululaisten mediaosaamista ja laaditaan materiaalia opettajille. Mediakasvatusseurassa hanketta vetävä **Karoliina Mutanen** toteaa, että monilukutaito on häilyvä käsite. Hän on muotoillut hanketta var-ten viisi monilukutaidon tekijää: tekstin luku-taito, ajattelu- ja vuorovaikutustaidot ja tuotta-mis- ja osallistumistaidot.

Mediataitoja opetellaan erityisesti äidinkielen tunneilla. Mediakasvatusseura on kuitenkin saanut paljon palautetta siitä, että ammattikoululai-sille materiaalia ei löydy. Monet järjestöt tekevät monilukutaitoon liittyviä sisältöjä yläkouluun ja toiselle asteelle, joka kuitenkin yleensä tarkoittaa lukiota. Lukioissa on käytettävissä merkittävästi enemmän tunteja mediataitojen oppimiseen. Ammattikoulu Variassa neljä osaamispiistettä sadasta kahdeksastakymmenestä on omistettu viestintä- ja vuorovaikutusopintoihin. Pitkiin ja syvällisiin keskusteluihin on harvoin aikaa, joten viestintä- ja vuorovaikutusopintojen opettaja **Jonna Jaakkola** pitää tärkeimpänä korostaa, että kaikkeen tulisi suhtautua lähtö-kohtaisesti kriittisesti. Tutkimuksissa niin nuorille kuin aikuisillekin on osoittautunut vaikeaksi

Miten puhua lapselle sodasta ja luoda turvaa 2022

TUOTTAJA: Mannerheimin Lastensuojeluliitto
SISÄLTÖ: Vanhempainiltamateriaali sotauutisoinnin käsittelyyn kotona ja oppituntisällöt 4.–9. luokkalaisten joissa käsitellään uutisoinnis-ta herääviä tunteita, puhutaan luotettavasta uutisoinnista ja vähennetään syrjintää ja kiusaamista.

Alastonkuvia Siru-ulottuvuudessa -peli

TUOTTAJA: Mannerheimin Lastensuojeluliitto
SISÄLTÖ: Mobiilipeli, jonka teemana on seksuaalikasvatus. Mitä, jos joku pyytää alastonkuvia? Mitä on suostumuksellisuus ja seksuaalinen häirintä? Pelaamisen tarvitaan puhelin tai tabletti ja sitä pelataan Seppo-sovelluksessa. Kohderyhmänä on yläkouluikäiset nuoret.

Mediaseksin lukutaito-opas

TUOTTAJA: KAVI
SISÄLTÖ: Opas tarjoaa eväitä seksiposiitiviseen ja nuorten kasvua tukevaan median seksisisältöjä käsittelevään kasvatukseen. Mukana perustietoa

seksisisällöistä mediassa ja konkreettisia vinkkejä ja toiminnallisia tehtäviä. Tarkoitettu 13–18-vuotiaiden kanssa työskenteleville aikuisille

Mielekästä oppimista kamerakynällä

TUOTTAJA: Koulujen elokuvaviikko & Valveen elokuvakoulu
SISÄLTÖ: Opas kertoo, miten videoiden tekemisestä ja kuvaamisesta voi yhdistää eri aihealueisiin ja kaikkiin koulussa opettaviin oppiaineisiin. Mukana 50 tehtäväesimerkkiä. Kohderyhmä 6–16-vuotiaat.

Ota ensiaskeleita digitaalisessa mediassa

TUOTTAJA: Mannerheimin Lastensuojeluliitto
SISÄLTÖ: Toiminnallinen oppituntimalli 1.–2.-luokkalaisten. Oppitunnin teemoina ovat mielekäs mediankäyttö osana arkea sekä muut huomioiva ja turvallinen mediankäyttö.

Mun keho mun rajat

TUOTTAJA: Pelastakaa Lapset
SISÄLTÖ: Selkokielen opas nuorille seksuaalissävytteisestä viestittelystä. Teemoina

on sekä nuorten välinen suostumuksellinen kuvien jakaminen kuin myös grooming ja kuvien leviäminen.

Tubettaa-verkkodokumentti

TUOTTAJA: Aikakausmedia
SISÄLTÖ: Neljätoista tubettajaa kertoo, mikä on YouTube ja miksi he ja miljoonat muut ovat siellä. Oppimateriaali sopii sekä tubettajien seuraajille että aikuisille, joille ilmiö on vieras.

Nuorten Timantti – Oppimateriaali vaikuttamisesta nettikeskusteluihin

TUOTTAJA: PLAN
SISÄLTÖ: 10 harjoitusta, jota ovat keşoltaan 15–60 min. Teemoina mm. anti-trolli-armeija, pařtissi, meemitehdas ja liskoaiivot. Materiaalin tehtävät vahvistavat oppilaiden vuorovaikutus-, myötätunto- ja vaikuttamisosaamista. Oppimateriaali on suunniteltu yläkoulun ja toisen asteen opetukseen.

hyvin somessa

perustella ja nimetä strategioita, joiden avulla informaatiosta erottaa, onko se luotettavaa tai väärittyä. Haastatellut nuoret osasivat mainita liioittelun ja kielioppivirheet mahdollisina epäluotettavuuden osoittajina. ”Jos lähde ei vaikuta luotettavalta voi aina tarkastaa toisesta lähteestä”, he toteavat.

AIKUISTEN JA NUORTEN suosimat mediat ovat usein eristyksissä toisistaan. Nuorten mielestä sosiaalinen media on heidän oma paikkansa. He kertovat oppineensa mediataitonsa tekemisen kautta. Virheistä oppii ja kokemus karttuu, kuten **Pikku G** lauloi. Vaikka useimpien nuorten mielestä on tärkeää opettaa monilukutaitoa, asenne saattaa olla: ”Muut tarvii ohjausta, mutta minä itse en”. Tämä näkyy niin hankkeessa tehdyn selvityksen alustavissa tuloksissa kuin opettaja Jaakkolan sanoissa. Mutanen kuvaa kuinka ”Loisti poissaolollaan se kasvatuksen osuus” ja Jaakkola komppaa: ”Suurin osa pitää itseään itsevarmaasti riittävän kriittisinä ja mediaa ymmärtävinä”. Kaikki haastatellut totesivat samaa: niin aikuisista kuin nuoristakin löytyy sekä eteviä että ei niin osaavia median käyttäjiä.

Mutanen on vanhoihin tutkimuksiin ja erilaisiin somealustoihin perehtyessään päässyt vertailemaan aikuisten ja nuorten mediakäyttyymistä. Hän kertoo, että nuorilla on paljon asiallisia keskustelupalstoja. Niissä kehut eivät ole kiellettyjä, toisia kuunnellaan, eikä yksinomaan pyritä huutamaan omaa mielipidettä. Nuoret eivät halua aikuisten tulevan neuvomaan, miten nuorten mediatiloissa toimitaan. Aiemmissä tutkimuksissa aikuisten läsnäolo ja apu on nähty tarpeellisenä, mutta ammattikoulujen

nuorille se ei vaikuta olevan tärkeää. Voi olla, että nuoret haluavat puhua ennen kaikkea nuorille aikuisille kuten nuorisotyöntekijöille. Jaakkola kuvailee kuitenkin kuinka nuorten huoltajien mielipiteet näkyvät nuorten keskusteluissa. ”Olen kuulevinani sellaisten 40–50 kymppisten äijien mutinaa siellä taustalla.”

Nuoret eivät halua aikuisten tulevan neuvomaan, miten nuorten mediatiloissa toimitaan.

AMISPOJAT PITÄVÄT sosiaalista mediaa enemmän hyvinvoinnin kuin pahoinvoinnin alueena. Heidän mielestään somessa ei tarvitse esittää mitään, eivätkä heidän seuraamansa sisällöt tuo heille pahaa mieltä. Tämän lisäksi some voi auttaa kielten oppimisessa: ”Omaista mielestäni olen oppinut enemmän englantia somesta kuin koulusta”, yksi nuorista heittää. Toisaalta osa kertoi seuraavansa pääosin suomenkielisiä sisältöä. Jaakkola kertoo nähneensä tyttöjen somessa selkeästi enemmän ulkonäköpaineita.

Somesta puhutaan paljon pahoinvoinnin aiheuttajana. Mediakasvatusseura kannustaa huomiomaan, minkälaisia tunteita somen ja muiden medioiden äärellä herää. Millaiset mediasisällöt tekevät iloisiksi, rentouttavat tai jopa inspiroivat. Entä millaisissa hetkissä herää ikäviä tunteita. Tunnistamalla tunteitaan voi tehdä tietoisia valintoja siitä, millaisten sisältöjen äärellä, milloin ja miten viettää aikaa. On kuitenkin tärkeää tiedostaa, että itsensä ympäröiminen ainoastaan miellyttävillä sisällöillä ei anna täysin todellista kuvaa ympäröivästä yhteiskunnasta. Monilukutaitoon kuuluu myös keskustelu erilalla ajattelevien kanssa.

Median merkittävä rooli nuorten elämässä näyttäytyy pitkänä ruutuaikana. Jaakkola kertoi kuinka koulussa on puhuttu kännykkäkiellosta. Nuorten ainut perustelu sitä vastaan on, että se tuntuisi epämiellyttävältä. Nuoret ymmärtävät siis, että heillä on mediankäytön kanssa jopa riippuvuuden kaltaisia oireita.

Hankkeessa monilukutaito määriteltiin myös tuottamiseksi ja osallistumiseksi. Kuitenkin vain noin viidesosa vastanneista kertoi tuottavansa sisältöä itse. Haastateltavista yksi neljästä kertoi tuottavansa omia videoita someen. Niin haastatelluista kuin kyselyyn osallistuneista nuorista yksikään ei maininnut pyrkivänsä vaikuttamaan yhteiskuntaan somessa.

Esimerkiksi Sitra on todennut sosiaalisessa mediassa piilevän ”valtavan demokratia-potentiaalin”, mutta ainakaan kyselyyn vastanneet ammattikoululaiset eivät ole ottaneet tästä koppiä.

Monilukutaito hyvinvoinnin tukena –selvitys ilmestyy vuoden 2023 loppuun mennessä.

Pelikasvatus

Serverin paras -animaatio

TUOTTAJA: KAVI

SISÄLTÖ: Animaatio käsittelee pelaamista ja sen merkitystä arjessa, ajankäytössä ja kaverisuheteissa sekä itsesäätelystä. Animaatio on suunnattu 3.–6.-luokkalaistille. Mukana keskustelukysymykset. (Mediaattorin kunniamaininta raikkaasta representaatiosta menee tälle animaatiolle!)

Non-Toxic pelikulttuuri

TUOTTAJA: Helsingin kaupunki koordinoi

SISÄLTÖ: Valtakunnallinen hanke, jossa pelikulttuuria ja pelitoimintaa kehitetään kaikille avoimeksi ja turvallisiksi, vihapuheesta ja häirinnästä vapaaksi harrahtukseksi. Sisältää esimerkiksi videotarjan.

Emma1234 kaudet 1–2

TUOTTAJA: Yle

SISÄLTÖ: Interaktiivinen somepeli lapsille ja nuorille, jossa pelaajan tehtävänä on pysäyttää luokkalaista piinaavaa trollin henkilöllisyys. Toinen kausi nostaa esille teemoja erityisesti nettikiusaamisesta ja somekäyttäytymisestä. Tarina mukautuu pelaajan tekemien valintojen mukaan, ja siinä on useita eri loppuratkaisuja.

Ensitreffit pleikkarilla

TUOTTAJA: Lahden kaupunginkirjasto

SISÄLTÖ: Pelivideosarjassa Lahden pääkirjaston kirjastonhoitajat Jenna Salo ja Maija Rauhamaa vinkkaavat kirjaston valikoimista löytyviä konsolipelejä. Videolla testaillaan ja arvostellaan vinkattuja pelejä.

Pelikasvattajan käsikirja 2

TUOTTAJA: Pelikasvattajien verkosto

SISÄLTÖ: Helposi lähestyttävä yleisteos kotikasvattajille ja ammattilaisille, jossa annetaan tutkimukseen ja kokemukseen pohjautuvaa tietoa pelaamisesta ja pelikulttuurista.

Viihdevintiöt

TUOTTAJA: Jenni Utriainen

SISÄLTÖ: Vapaa kirjoittaja ja toimittaja Jenni Utriainen testaa lasten mobiilipelejä ja -sovelluksia ja arvioi niitä blogissaan kiinnittäen huomiota pelien turvallisuuteen, kehittävyys ja hauskuuteen. Blogi tarjoaa muitakin hyviä vinkkejä pelikasvatukseen.

Osuvat taidot

– digitaitojen valtakunnallinen osaamismerkistö

TUOTTAJA: Osuvat taidot –hanke / Tieke

SISÄLTÖ: Viisiportainen malli digiosaamisen todentamiseen. Osaamismerkit on tarkoitettu opiskelijoiden, opetushenkilöstön, työelämän, vapaan sivistystyön henkilöstön ja asiakkaiden tai kenen tahansa kansalaisen suoritettaviksi.

Kopiraittila

TUOTTAJA: Kopioisto

SISÄLTÖ: Tekijänoikeuden ABC pelien, tehtävien ja tietoisikujen muodossa. Opetusmateriaalia ja tietoa eri ikäluokille alakoulusta korkeakouluun saakka. Myös ruotsiksi.

Digitreenit

TUOTTAJA: Yle Oppiminen

SISÄLTÖ: Kymmenittäin vinkkejä ja peruskurssi tekniisten digitaitojen kehittämiseen. Digitreenit on suunnattu koko kansalle. Digitreenien tavoitteena on estää syrjäytymistä ja parantaa suomalaisten tasa-arvoa digiyhteiskunnassa.

Mediataitojen tavailua

Mediakasvatuksen kehittämistä varhaiskasvatuksessa on rahoitettu ja ohjattu Suomessa lähes kahdenkymmenen vuoden ajan. Tästä huolimatta mediakasvatuksen merkitys on yhä liukuva monille alan ammattilaisille.

TEKSTI **AARO SALOKORPI** KUVA **AANI INKERÖ**

SAARA SALOMAAAN, Pekka Mertalan ja Kirsti Karilan vuonna 2021 julkaistu artikkeli ”Varhaiskasvatuksen opettajien käsityksiä mediakasvatuksesta” lähestyy mediakasvatuksen ilmiötä ja sen juurtumattomuutta varhaiskasvatuksen käytäntöihin.

”Mediakasvatus käsitetään usein väärin, liian kapeasti vain laitteiden kautta”, avaa Salomaa. ”Mobiili- ja digilaitteet hallitsevat keskustelua ainakin kahdesta syystä: ensinnäkin niitä pidetään uusina asioina varhaiskasvatuksessa, ja toiseksi niihin kiinnittää helposti huomiota, koska ne ovat konkreettisia, käsinkosketeltavia. Kuitenkin mediassa näkyvät tarinat ovat usein lapselle tärkeämpiä kuin se laite, jolta niitä katsotaan.”

Laitekeskeisyys on pitkäaikainen rajoite mediakasvatuksen kehittämisessä. Artikkelin yhdeksässä varhaiskasvattajan haastattelussa toistuikin huoli siitä, että mediakasvatus painottuu liikaa digilaitteisiin sekä varhaiskasvatuksessa että kodeissa. Lasten elämässä kun kuitenkin on monenlaisia mediaa, kuten satuja, kirjoja ja kuvia.

Eriävien käsitysten mediakasvatuksesta ja sen tarpeellisuudesta ajateltiin aiheuttavan konflikteja niin työyhteisöissä kuin kasvattajien omassa ajattelussakin: Esimerkiksi liiallinen ”ruutu aika” huoletti myös opettajia, jotka kertoivat käyttävän-

sä digimediaa paljon lasten kanssa. Mediakasvatuksen monimerkityksellisyys avaaminen selkein linjauksin tuntuu tarpeelliselta, että voidaan ”saada se punainen lanka ja vahvistusta tälle”, kuten eräs haastateltava sanoi.

Mistä sen punaisen langan sitten löytää? ”Toivoisin että mediakasvatus kehittyisi ensinnäkin työyhteisöjen yhteisenä asiana”, Salomaa miettii. ”Artikkelistakin kävi ilmi, että työntekijät toivoisivat, että sitä voidaan tehdä yhdessä. Että asia olisi yhteinen.”

Hän painottaa myös pitkäkestoisuuden ja kasvatuksellisten tavoitteiden asettamisen tärkeyttä mediakasvatuksen kehittämisessä: ”Pitäisi olla laajempi tavoitteellinen kaari kaiken toiminnan takana.”

HAASTATTELUISSA MAINITTIIN yleisen yhdessä oppimisen lisäksi myös oppiminen edistyneemmän kollegan tuen avulla. Yksi haastateltava kuvasi ideaalista työyhteisöään: ”Et sä voit niinku kysyä ja autetaan ja tehään sillee niinku yhdessä.” Myös täydennyskoulutukset ja niistä opitun jakaminen työyhteisössä esitettiin toivottuina käytänteinä työpaikalla, mutta tämän toteutumisen ehtona on myös työnantaja, joka on halukas tarjoamaan laajaa täydennyskoulutusta.

Salomaa korostaa: ”Monesti diskurssi mediakasvatuksen kehittämisjutuissa on, että sitä ei tehdä tarpeeksi tai sitä ei ymmärretä, mutta sil-

loin puhutaan kansallisella tasolla. Paikallisesti on olemassa tosi hyviä esimerkkejä hyvästä mediakasvatuksesta.”

Artikkelin haastateluisissa ilmeni yleinen ymmärrys siitä, että negatiivinen tai vähättelevä suhtautuminen lasten mediakulttuuriin on sekä pedagoginen este että vaikeuttaa hyvien suhteiden muodostamista lasten kanssa. Salomaa myös muistuttaa, että lapset eivät ole yhtenäinen ryhmä, jossa kaikilla on samat taidot, valmiudet tai mielenkiinnon kohteet. Lasten kiinnostus ja kyvyt eri medioiden suhteen ovat yhtä vaihtelevia kuin aikuisillakin.

Asiaan perehtymättömästä varhaiskasvatuksen mediakasvatus voi kuulostaa oudolta, sillä aihe saattaa tuntua lapsille liian vaikealta. Todelisuudessa lapsi kuitenkin oppii mediaan liittyvät taidot samoin kuin mitkä tahansa muutkin, eli pikkuhiljaa kasvun, kehityksen ja kokemuksen myötä.

Onkin olennaista hyväksyä mediaan liittyvien taitojen olevan monimuotoisia ja monella tasolla toteutettavia. Esimerkiksi medialukutaidon opettamista varhaiskasvatuksessa on turha vältellä siksi, että lapsi ei kykene siihen samalla tasolla kuin aikuinen.

Pienten lasten mediakasvatus

Pienenä digiajassa -kirppu

TUOTTAJA: Mannerheimin Lastensuojeluliitto
SISÄLTÖ: Pienenä digiajassa -kirppu on pelillinen tapa käsitellä koko perheen digitottumuksia, mutta se on suunnattu erityisesti 0–3-vuotiaiden vanhemmille. Kirppua voi pelata yksin, kaksin tai ryhmässä, vanhempien tai lasten kanssa työskentelevien kesken.

Mediadiologia!

TUOTTAJA: Mediametka ry
SISÄLTÖ: Keskustelukortit alakouluun mediakasvatuksen tueksi

Lyyti Kynäsen ja Seppo Sanasen oppimateriaalisarja

TUOTTAJA: Aikakausmedia
SISÄLTÖ: Printtilehden tekoon Lasten lehtikone -ohjelma, Lyytin ja Sepon harjoituslehtinen, Lehtimetsäläinen-satukirja, tunne- ja vuorovaikutustaitoihin keskittyvät Lyytin ja Sepon

kaverikortit -peli sekä kaksi laulua. Kohderyhmä varhaiskasvatusikäiset.

Lasten uutiset

TUOTTAJA: Oulun lastenkulttuurikeskus / Valveen elokuvakoulu
SISÄLTÖ: Esi- ja alkuopetukseen suunnattu materiaali opastaa tekemään lyhyitä uutisvideoita ajankohtaisista tapahtumista sekä muista teki-

Monilukutaito omaksi

TUOTTAJA: Mediametka ry
SISÄLTÖ: Oppimateriaali 4–6-vuotiaille. Mukana ohjeet äänityöpajaan, videotyöpajaan ja animaatiotyöpajaan.

Medialeikki

TUOTTAJA: Kirkkonummen varhaiskasvatus, Diggaa mun digimatkaa -hanke
SISÄLTÖ: E-kirjassa opetellaan kriittistä medialukutaitoa valokuvaamisen ja äänittämisen avulla. Materiaali esittelee pedagogiikkaa Medialeikin taustalla sekä konkreettisia esimerkkejä sen käyt-

tännön toteuttamiseen. Materiaali on saatavilla myös ruotsiksi.

Lapsi ja media – 7 vinkkiä digiajan kasvattajalle

TUOTTAJA: Mannerheimin Lastensuojeluliitto
SISÄLTÖ: Vinkkejä vanhemmille ja kasvattajille lapsen mediataitojen kehittämisen sekä tasapainoisen ja vastuullisen mediankäytön tukemiseen.

Spoofy tietoturvapeli

TUOTTAJA: CGI
SISÄLTÖ: Spoofy on älylaitteelle ladattava oppimispelempieli koulunsa aloittaville. Se tutustuttaa kyberturvallisuuden sanastoihin ja ilmiöihin. Vanhemmille ja opettajille on tarjolla omat paketit pelin suunnitelmalliseen kasvatuskäyttöön. Peli on saatavilla suomeksi ja ruotsiksi.

Meidän jutusta tuttu

TUOTTAJA: KAVI, Ampun 4H-yhdistys, Metka, OAJ ja Plan Suomi
SISÄLTÖ: Meidän jutusta tuttu -toimintamallissa tutustutaan pienten lasten kanssa videokuvaa-

”Täytyy ymmärtää varhaiskasvatuksen luonne ylipäättään”, Salomaa selittää. ”Tavoitteita ei aseteta lasten osaamiselle kuten koulussa, vaan pedagogiikalle. Opettajan pitää siis huolehtia, että lapset saavat osallistua medialukutaitoa edistävään toimintaan.”

LAAJA-ALAISEN mediakasvatuksen kehittämisen tarkoituksena ei myöskään ole kouluttaa jokaista varhaiskasvatuksen ammattilaista teknisesti täydelliseksi toimijaksi joka media-alan saralla, vaan luoda valmiudet lapsille sopivaan mediakasvatukseen. Monet haastatelluistakin uskoivat, että mediakasvatus olisi kollegoistakin odotettua helpompaa, jos siihen vain perehdyttäisiin.

”Mitään niin vaikeaa ei tarvitse esikouluikäiselle opettaa, että se olisi aikuiselle mahdotonta oppia”, Salomaa muistuttaa.

miseen ja itselle tärkeiden asioiden esittelyyn leikkiliisten kokeilujen avulla.

Huippula

TUOTTAJA: Pelaštakaa lapset
SISÄLTÖ: Palvelu viidesluokkalaisten digiturvataitojen ja medialukutaidon vahvistamiseksi. Teemoina ovat tasapainoinen digiarki, osallisuus ja vuorovaikutus, digiturvallisuus sekä kriittinen medialukutaito. Oppilaat vastaavat ensin kyselyyn mediatiedoistaan ja-taidoistaan. Opettaja saa koosteen luokan osaamisesta sekä suosituksia tuntuuunni-telmistä ja lisämateriaaleista. Suomeksi ja ruotsiksi.

Lasten suojele ja Nettivihje

TUOTTAJA: Pelaštakaa lapset
SISÄLTÖ: Oppaita ja selvityksiä lasten ja nuorten suojeleluun liittyyvistä teemoista. Suomeksi ja ruotsiksi.

Surfa lugnt eller spela vidare?

PRODUCERAD AV: Pelituki
INNEHÄLL: Riktat till elever på klasser 5–9. Materialet innehåller uppgifter som ger unga en möjlighet att reflektera över sin tillvaro på sociala medier och digitala spel. Testa grupparbeten, ”Vad är din flyktväg?”-videoinlägget, tester kring spelande och mobilbruk samt svartvit-utmaningen med unga.

Digiryggsäcken, 2022

PRODUCERAD AV: Pelituki
INNEHÄLL: Riktat till familjer med barn i 5–10 års och kan användas vid förskolan och med låg-stadie-elever. Materialet innehåller information, uppgifter och diskussionskort som underlättar genomgång av användning av digitala enheter samt medieinnehåll. Digiryggsäcken tar upp bl.a. åldersgränser, digitalt spelande, trygghet, tidshantering, träning av vänskap samt gemensamma digiregler.

Vems delaktighet?

PRODUCERAD AV: Av-arkki
INNEHÄLL: Ett läromedel om delaktighet, deltagande och samhällelig påverkan som använder mediekonst som hjälpmedel. Riktat till grundskolans klasser 7–9 samt studerande på andra stadiet.

Stigar till medieläskunnighet. Handbok för årskurs 1–6.

PRODUCERAD AV: KAVI
INNEHÄLL: Lärarens handbok stöder främjandet av medieläskunnighet i årskurs 1–6 genom praktiska exempel. Handboken innehåller nationella kunskapsbeskrivningar gällande medieläskunnighet.

Stigar till medieläskunnighet. Handbok för årskurs 7–9.

PRODUCERAD AV: KAVI
INNEHÄLL: Lärarens handbok stöder främjandet av medieläskunnighet i årskurs 7–9 genom praktiska exempel. Handboken innehåller nationella kunskaps beskrivningar gällande medieläskunnighet.

Filmstigens Förstig

PRODUCERAD AV: KAVI
INNEHÄLL: Vid sidan av Nedre och Övre stigen, som riktar sig till grundutbildningen, finns nu även Förstigen, som stödjer film- och medieundervisningen i småbarnspedagogiken och förskoleundervisningen.

Stigar till medieläskunnighet. Handbok för småbarnspedagogiken och förskolan

PRODUCERAD AV: KAVI
INNEHÄLL: Handboken stöder främjandet av barns medieläskunnighet inom småbarnspedagogiken och förskoleundervisningen genom praktiska exempel.

MIK för mig

PRODUCERAT AV: Statens medieråd (Sverige)
INNEHÄLL: Ett digitalt verktyg, MIK för mig, fyllt med diskussionsfrågor, övningar och färdiga lektionspaket om källkritik, vinklade budskap och relationer på nätet. Materialet riktar sig till lärare i grundskolan och på gymnasiet samt till bibliotekarier.

Propaganda och bilders makt

PRODUCERAT AV: Statens medieråd (Sverige)
INNEHÄLL: Skolmaterial ska stärka barns och ungas ”visuella läskunnighet”, värna demokratin och bidra till att förebygga våldsbejakande extremism. Materialet riktar sig till mellanstadiet, högstadiet och gymnasiet.

Trickfilmer – Trick, illusioner och optiska villor

PRODUCERAD AV: Filmveckan för skolor & filmskolan Valve
INNEHÄLL: Material för grundskolorna om att producera trickfilmer och illusioner.

Självporträtt

PRODUCERAD AV: Filmveckan för skolor & filmskolan Valve
INNEHÄLL: Material som undervisar i att göra ett digitalt självporträtt. Fungerar för elever från år 3 till 9.

Min kropp mina gränser

PRODUCERAD AV: Rädda barnen
INNEHÄLL: Guide för de unga, Information om delning av nakenbilder och meddelanden med sexuell anspelning.

Keskustelukulttuuri-
videosarjan tehtäväpaketti
kouluille

TUOTTAJA: Yle

SISÄLTÖ: Julia Thurénin Vihan valtatiellä -vi-
deosarjaan kuuluu kolme lyhyttä videota ja nii-
hin laaditut 30 tehtävää. Videoilla Thurén tutkii ja
pohtii tapaamme keskustella somessa ja keskus-
telupalstoilla. Sopii 6.–9.–luokkalaisille ja toisen
asteen opiskelijoille.

Nuoret ja sananvapaus
Euroopassa -materiaali

TUOTTAJA: Mediakasvatusseura & Viestintä ja
kehitys -säätiö (Vikes)

SISÄLTÖ: Nuorten kanssa tuotettuja, opettajille
suunnattuja mediakasvatusmateriaaleja, joilla
tukea nuorten ymmärrystä sananvapauden mer-
kityksestä demokratiassa sekä nuorten vastuullis-
ta ja rakentavaa toimijuutta mediassa.

Disinformaatio, vihapuhe
ja mediakasvatuksen
keinot

TUOTTAJA: Koulukino

SISÄLTÖ: Disinformaatio ja valemedia -osion ta-
voitteena on tukea nuorten monilukutaidon ke-
hittymistä. Vihapuhe ja sananvapaus -osio ohjaa
nuoria tunnistamaan vihapuhetta erilaisissa ym-
päristöissä. Kohderyhmä yläkoulu ja toinen aste
ja nuorisotyö.

Vihapuheesta dialogiin

TUOTTAJA: Plan

SISÄLTÖ: Mitä on vihapuhe tai vihainen puhe?
Miksi vihapuhe uhkaa sananvapautta? Materiaa-
li sisältää tiedon lisäksi valmiita työpajarunkoja
alakouluista toiselle asteelle, joissa opitaan tun-
nistamaan vihapuhetta, herätellään empatiatai-
toja ja opitaan toimimaan vihapuhetta vastaan.

Valheenpaljastaja

TUOTTAJA: Yle Oppiminen

SISÄLTÖ: Johanna Vehkoon Valheenpaljasta-
ja-juttusarja käsittelee faktaa ja fiktiota uutisissa
ja sosiaalisessa mediassa ja tarjoaa tietoa ja työ-
kaluja valeuutisten ja somehuijausten selvittämi-
seen. Harjoituksia 5.–6. luokille, yläkoululaisille ja
toiselle asteelle.

Miksi demokratia?

TUOTTAJA: Yle Oppiminen

SISÄLTÖ: Miksi demokratia? -projektin lyhyt-
elokuvat tarkastelevat demokratiaa eri maissa.
Mukana on 10 demokratiaan liittyvää kysymystä,
joihin vaikuttajat eri puolilta maailmaa esittävät
oman perustellun kantansa.

Mitä on
sananvapaus
ja missä

SANANVAPAUS MÄÄRITTÄÄ erityi-
sesti kansalaisten ja valtion suhdet-
ta. Se toteutuu, kun kansalaisilla on
vapaus olla jotain mieltä sekä vas-
taanottaa ja levittää tietoja ja aja-
tuksia viranomaisien siihen puuttumatta. Tärkeä
sananvapauden mittari on lehdistönvapaus eli
media, jota viranomaiset eivät sensuroi. Vaikka
tämän luulisi olevan jo selvää, täytyy tässäkin
mainita, että sananvapautteen ei kuulu oikeus
loukata kenenkään ihmisarvoa.

Reporters without Borders -järjestö julkaisee
vuosittain listauksen, jossa 180 valtiota on ran-
kattu lehdistönvapautustason mukaan. Kahden-
toista kärki vuonna 2022 oli seuraava: **1. Norja,**

**2. Tanska, 3. Ruotsi, 4. Viro, 5. Suomi, 6. Ir-
lanti, 7. Portugali, 8. Costa Rica, 9. Liettua,
10. Liechtenstein, 11. Uusi-Seelanti ja 12. Ja-
maika.** Sananvapaus ei siis majoile yksinomaan
Länsi-Euroopassa, vaikka media meillä päin
saattaa antaa sellaisen vaikutelman. Länsieu-
rooppalaiset Ranska, Espanja ja Italia löytyvät
esimerkiksi vasta sijoilta 26., 32. ja 58. Muinainen
demokratian kehto Kreikka on syöksylaskenut
sijalle 108. Atlantin takaisen vapauden tyyssijan
eli Amerikan Yhdysvaltojen sijoitus on 42. Kan-
nattaa tutustua rfs.org sivustoon, jotta saa tietää
faktoja siitä, millaiset asiat listan järjestykseen
ovat vaikuttaneet.

Journalistiset periaatteet

Moninaisempi media
- ratkaisuja vaikeisiin
haasteisiin

TUOTTAJA: Viestintä ja kehitys -säätiö, Vikes

SISÄLTÖ: Podcast-sarja, jossa toimittajat poh-
tivat ratkaisuja siihen, että journalismista tulisi
moninaisempaa ja inklusiivisempaa. Sopii jour-
nalismista kiinnostuneille nuorille ja aikuisille.

Mediaa, kiitos!

TUOTTAJA: Uutismedian liitto, Aikakausmedia

SISÄLTÖ: Aikuisille ja oppilaitoksille suunnattu
materiaali, joka tarjoaa pohdittavaksi viisi nä-
kökulmaa lehdistön työhön ja haastaa mietti-
mään, mikä merkitys journalismilla on omassa
media-arjessa.

Trollitehdas

TUOTTAJA: Yle

SISÄLTÖ: Trollitehtaassa pääsee kokemaan, mi-

ten informaatiovaikuttaminen toimii sosiaalis-
sa mediassa. Pelin tavoitteena on näyttää, miten
valeuutisia, tunnepitoista sisältöä ja bottiverkkoja
käytetään hyväksi ihmisten mielipiteisiin, tuntei-
siin ja päätöksiin vaikuttamisessa.

Missä kulkevat
median rajat?

TUOTTAJA: Uutismedian liitto

SISÄLTÖ: Videoilla journalistit esittävät median
toimintaan liittyviä eettisiä kysymyksiä. Mitä sinä
vastaisit? Materiaali on suunnattu yläkouluille ja
toiselle asteelle.

Media Guide - Media
Literacy for Adults

TUOTTAJA: Kansanvalistusseura

SISÄLTÖ: Helppolukuista tietoa journalismin
etiikasta, sananvapaudesta sekä sosiaalisen me-
dian kriittisestä luennasta. Opas on saatavilla
englanniksi ja arabiaksi.

Ipauus sitä on tarjolla?

TEKSTI **HANNA NIITYMÄKI**
KUVA **ESSI RAJAMÄKI**

Suomessa **Julkisen sanan neuvosto** eli **JSN** valvoo median toimintaa. Se kertoo toiminnasta näin:

”JSN on tiedotusvälineiden kustantajien ja toimittajien perustama elin, jonka tehtävänä on tulkita hyvää journalistista tapaa ja puolustaa sanan- ja julkaisemisen vapautta.

Julkisen sanan neuvosto arvioi hyvää journalistista tapaa tulkitsemalla Journalistin ohjeita, jotka koskevat kaikkea journalistista työtä.

Neuvostoon kuuluu kahdeksan median edustajaa ja viisi yleisön edustajaa. Median edustajat valitsee JSN:n kannatusyhdistys. Yleisön edustajat valitsee neuvosto avoimen haun perusteella.

Neuvosto käsittelee myös toimittajan menettelyä tietojen hankinnassa. JSN ei ole tuomioistuin eikä se käytä julkista valtaa. Sen päätöksiä seurataan silti tarkoin. Sama on havaittu myös muissa maissa, joissa toimii JSN:a muistuttavia lehdistöneuvostoja.”

JSN on laatinut Journalistin ohjeet media-alan itsesääntelyä varten. Niihin ovat sitoutuneet Suomen suurimmat mediat ja monet pienemmätkin. JSN:n nettisivustolta kohdan ”Mikä on JSN?” alakohdasta ”Ketkä ovat JSN:n takana?” löydät luettelon ohjeisiin sitoutuneista medioista. Katso löydätkö listalta kaikki ne mediat, joita seuraat.

Piiloleikki

TUOTTAJA: Aikakausmedia

SISÄLTÖ: Materiaali antaa nuorille keinoja analysoida ja arvottaa mainoksia sekä auttaa tunnistamaan mainoksen median muusta sisällöstä. Oppimateriaalissa on hyödynnetty lisätyn todellisuuden (AR) sovellusta, jonka kautta voi katsoa julkaisun videot.

Pidä silmät auki – jutuntekijän opas

TUOTTAJA: Uutismedian liitto, Nuorten Ääni

SISÄLTÖ: Oppaan ydin ovat käytännölliset harjoitukset, joiden avulla voi käydä läpi koko toimitusprosessin ideoinnista tiedonhankintaan, jutun rakentamiseen ja faktantarkistukseen.

Sisältösekaannuksen selviytymisopas

TUOTTAJA: Tampereen yo ja Aalto yo

SISÄLTÖ: 13 helpotajuihin artikkelia aiheista

kuten: valeutiset, trollaus, näennäistiede, salaliittoteoriat ja propaganda. Mukana myös omat artikkelit mediakasvattajille ja journalistille.

Tunnista disinformaation strategiat

TUOTTAJA: Project Caverna

SISÄLTÖ: Yläkoulun ja toisen asteen opettajille suunnattu materiaali sisältää kolme mis- ja disinformaatiota käsittelevää dokumenttielokuva, aktiviteetteja luokkahuoneeseen ja opettajille kiteytetyt ohjeet, jotka auttavat saamaan selkoa disinformaation labyrinttiin.

Digiarjen suositukset perheille

TUOTTAJA: Oulun kaupunki

SISÄLTÖ: Suositukset sisältävät vinkkejä keskusteluun lapsen ja nuoren kanssa. Suosituksia voivat hyödyntää vanhempien ja huoltajien lisäksi myös muut lasten ja nuorten parissa toimivat tahot kuten sivistys- ja kulttuuripalvelut, nuorisopalvelut, hyvinvointipalvelut ja vapaa-ajan toimijat kuten urheiluseurat sekä järjestöt.

Somettaako vai pelittääkö?

TUOTTAJA: Pelituki

SISÄLTÖ: Mukana ”Mikä on sinun pakokeino-si?”-video, peli- ja puhelimenkäyttötestit ja mustavalkohaašte. Materiaali on suunnattu 5.–9. luokan oppilaille, toiselle asteelle ja nuorisotyön käyttöön. Tehtävien avulla nuoret pääsevät pohtimaan omia peli- ja puhelimenkäyttötottumuksiaan.

Media ja hyvinvointilautapeli

TUOTTAJA: Värinautit

SISÄLTÖ: Printattava kaikenikäisille sopiva mediaa ja hyvinvointia tarkasteleva lautapeli virikkeeksi tai välipalaksi.

Mediataidot hyvinvoinnin tukena

TUOTTAJA: Mediakasvatusseura

SISÄLTÖ: Materiaali opiskelijoiden hyvinvointiosaamisen sekä mediataitojen kehittymisen tueksi. Suunnattu ensisijaisesti toisen asteen opettajille; soveltuu myös yläkouluikäisille.

DIGIFIT-kirppu

TUOTTAJA: Mannerheimin Lastensuojeluliitto

SISÄLTÖ: 3.–9.-luokkalaisille sopivia tehtäviä, jossa DIGIFIT-kirppua pelaamalla pohditaan ja keskustellaan, millaiset asiat median käytössä voivat lisätä tai vähentää mielen hyvinvointia.

Opas tasapainoiseen digiarkeen

TUOTTAJA: Mediakasvatusseura

SISÄLTÖ: Opas herättelee pohtimaan omaa median käyttöä ja sen vaikutuksia omaan ja läheisten hyvinvointiin sekä antaa vinkkejä tasapainoiseen digiarkeen. Mukana myös vanhempainiltamateriaali.

Pullopastia mediameressä

TUOTTAJA: KAVI, Mediakasvatusseura, PEN, Metka, Yle Oppiminen

SISÄLTÖ: Miten media, empatia ja vuorovaikutustaidot liittyvät toisiinsa? Materiaali sisältää tietoa, tehtäviä ja toimintamallin vuorovaikutus- ja empatiataitojen kehittämiseksi mediakasvatuksen keinoin.

Digirajaton, Somerajaton ja Pelirajaton

TUOTTAJA: Sosped-säätiö

SISÄLTÖ: Tukea ja tietoa erilaisiin riippuvuuksiin.

Mieletöntä valoa

TUOTTAJA: Sosped-säätiö

SISÄLTÖ: Mieletöntä valoa tarjoaa media- ja kulttuurialan oppimis- ja harjoittelumahdollisuuksia haastavassa tilanteessa oleville nuorille aikuisille.

Kuva Dragomir SPASOV © Making Movies 2022

Elokuvataide empatiataitoja tukemassa

Laupiaan taksikuskin auton takapenkiltä avautuu näkymiä niin perhesuhteiden monimutkaisuuteen kuin globaaliin epätasa-arvoonkin.

TEKSTI **MARJO KOVANEN**

KOULUKINO TUOTTAA oppimateriaaleja elokuvateatterilevityksessä oleviin elokuviin sekä Koulukino Suoratoistoista katsottavissa olevaan valikoimaan kotimaisia elokuvia. 17.2. ensi-iltansa saava *Laupias taksikusi* on edustava esimerkki elokuvasta, jonka avulla voidaan tukea elokuvanluku- ja ajattelutaitojen lisäksi myös empatiataitoja.

Suomalais-ruotsalais-bulgarialaisena yhteis- tuotantona syntynyt, enimmäkseen Bulgariassa kuvattu *Laupias taksikusi*, vie katsojansa Sunny Beachillä turistiä kускаavan Ivanin maailmaan. Hänellä on suomalainen ex-vaimo ja 18-vuotias poika. Päästäkseen heidän luokseen Suomeen Ivan säästää rahaa ja joutuu turvautumaan myös laittomiin ja eettisesti kyseenalaisiin keinoihin.

Elokuvan ohjaaja ja yksi käsikirjoittajis- ta **Tonislav Hristov** tunnetaan empaattisista dokumenttielokuviista. *Laupias taksikusi* on hä- nen ensimmäinen fiktioelokuvansa. Vähäeleinen draama onkin paljon velkaa tarkkailevalle doku- menttikerronnalle. Myös Hristovin tapa ohjata näyttelijöitä ja tutkia ihmisyyttä muistuttaa hä- nen dokumenttielokuviensa maailmankuvasta.

Tästä estetiikasta ponnistaa alleviivaamaton elokuvakerronta, joka jättää paljon tilaa katso- jalle ja tämän tulkinnalle. Elokuva tarjoaakin erinomaisen lähtökohdan elokuvakasvatukselle. Katsoja pääsee arvioimaan elokuvalla ominaisen kerronnan ja estetiikan lisäksi sisällöllisiä teemo- ja kuten pakolaisuutta, ihmissalakuljetusta, per- heen sekä rakkauden olemusta ja mahdollisuut- ta menneisyyden tekojen sovittamiseen. Ivanin

Lopputekstien jälkeen

TUOTTAJA: Koulukinon Media-avain

SISÄLTÖ: Alakouluikäisille suunnattuja tehtäviä, jotka kannustavat katsomaan elokuvaa aktiivisel- la otteella ja purkamaan nähtyä jälkikäteen mm. vapaan leikin, keskustelun ja luovan toiminnan kautta.

Sähkötaide – Lyhyt oppimäärä

TUOTTAJA: Käsityökoulu Robotti

SISÄLTÖ: Sähkötaide-videosarjassa pääsemme tutustumaan suomalaisiin media- ja elektronisen taiteen tekijöihin ja heidän teoksiinsa. Taiteilijat opastavat ja kannustavat omaan työskentelyyn kehittämiensä projektien kautta. Videoita on viisi ja ne kestävät 30–40 minuuttia jokainen.

Keisarinnan uudet vaatteet

TUOTTAJA: Eetti ry

SISÄLTÖ: Tietoa ja tanssitaideä yhdistävä työ- paja vaatteiden elinkaaresta ja vastuullisesta ku-

luttamisesta alakoulun 3.–4.-luokkalaisille. Työ- paja kestää noin kolme oppituntia ja sisältää viisi opetusvideota.

CinEd-elokuvakirjasto

TUOTTAJA: CinEd-verkošto ja IhmeFilmi

SISÄLTÖ: Kokoelma nyky- ja klassikkoelokuvia ei-kaupalliseen käyttöön. Mukana on pedagogi- sia harjoituksia. Alusta sisältöineen on monikie- listä. Elokuvat ovat nähtävissä alkuperäiskielisinä ja ne on tekstitetty useille kielille.

Sarjiskone

TUOTTAJA: Aikakausmedia

SISÄLTÖ: Koneella lapset ja nuoret pääsevät te- kemään, tallentamaan ja jakamaan omia sarja- kuviaan verkossa niin mobiililla, tabletilla kuin tietokoneellakin. Sarjiskone.fi on suunniteltu työkaluksi sekä oppimiseen, opettamiseen että median tuottamiseen.

Elokuvakasvatusta etäopetukseen

TUOTTAJA: Koulukino ry.

SISÄLTÖ: Vinkkejä maksutta kotona katsottavis- ta elokuviista oppimateriaaleineen ala- ja yläkou- luille sekä toiselle asteelle. Vinkit on jaoteltu pit- kän fiktion, dokumenttielokuvan ja lyhytelokuvan kategorioihin.

Kelaamo.fi

TUOTTAJA: Koulukino ry

SISÄLTÖ: Kelaamoista löytyy kootusti suomalais- ten lasten ja nuorten tekemiä videoita ja elokuvia. Sivustolle voi lähettää oman elokuvansa tai osal- listua sen kautta useisiin valtakunnallisiin eloku- vakilpailuihin.

Elokuvapolku

TUOTTAJA: KAVI

SISÄLTÖ: Elokuvapolku sisältää esi-, ala- ja ylä- polut, jotka on suunniteltu kouluissa tehtävän elokuvakasvatuksen tueksi. Polkujen tehtävät

hahmon kautta päästään pohtimaan myös maa-
hanmuuttajan identiteettiä ja millaisia rajoitteita
se yksilölle asettaa.

Laupias taksikusi ei tarjoa valmiita ja helppoja
vastauksia, siksi se avaa monipuolisia mahdol-
lisuuksia eettisiin pohdintoihin, empatiataitojen
vahvistamiseen sekä elokuvanlukutaidon kartut-
tamiseen. Elokuvataide voikin parhaimmillaan
tarjota inhimillisiä näkökulmia monimutkaisiin
teemoihin ja kompleksisiin kysymyksiin esi-
merkiksi siitä, miten joku päätyy ihmissalakul-
jettajaksi ja miksi ihmisten on lähdettävä koti-
seuduiltaan. Elokuvakasvatuksen työkalut, joita
Koulukinon oppimateriaalit tarjoavat, auttavat
avaamaan elokuvan tarjoamia lähtökohtia ope-
tuksessa.

Laupias taksikusi on tilattavissa paikalli-
seen elokuvateatteriin koulukinonäytöksiin.
Elokuva on saatavilla suomeksi, ruotsiksi
tai englanniksi tekstitetty sekä kuvailutulkat-
tu versio. Koulukinonäytös tilataan ottamalla
yhteyttä paikalliseen elokuvateatteriin. Mak-
suton oppimateriaali sekä ohjeet koulukino-
näytösten järjestämiseen löytyvät osoitteesta
www.koulukino.fi

Näytös ja materiaalit on suunnattu toisen as-
teen opiskelijoille.

Elokuvanäytöksiä mediakasvattajille

VOIMA-LEHTI JA KOULUKINO ovat vii-
me vuosina järjestäneet mediakasvatta-
jille elokuvaesityksiä, joita on seurannut
keskustelu ja Koulukinon opetusmateriaalien
esittelyä.

Tuorein tilaisuus järjestettiin marraskuussa
yhteiskunnallisten elokuvien tapahtumassa Ket-
tupäivillä. Silloin palattiin **Susanna Helken**
perheidensä hylkäämien nuorten homojen ka-
rua elämää kuvaavaan dokumenttielokuvaan
American Vagabond (2013). Helke kertoi elokuvan
taustoista ja esitteli yhdessä **Essi Viitasen** kanssa
toimittamaansa tuoretta tietokirjaa *Repeämän ku-
vat. Dokumentaarinen elokuva ja hyvinvointivaltion
murtumia*.

Mediakasvattajia osallistui Kettupäivillä myös
keskustelutilaisuuteen, jonka aluksi näytettiin
Janne Koivulan metroissa aikaansa viettä-
viä ihmisistä kertonut dokumentti *Haaveiden
kääntöraide* (2022) ja **Aleksi Pohjavirran** juna-
pummeista kertova dokumentti *A Good Day to Die*
(2022).

Susanna Helke puhumassa Kettu-
päivillä elokuvateatteri Orionissa.
Kuva: Tuomas Rantanen

Aikaisemmin
näissä media-
kasvatuštapahtu-
mista esitet-
tyjä elokuvia
ovat olleet muun
muassa **Rahul
Jainin** globaa-
lia saastumista
kuvannut doku-
menti *Invisible
Demons* (2021),

Olivier Nakachen ja **Éric Toledanon** autistis-
miä ja nuorisotyöstä kertonut draamaelokuva
Erityiset (2019) sekä **Iram Haqin** kulttuurien
törmäyksen keskelle joutuva nuoresta naisesta
kertova draama *Mitä meistä puhutaan* (2017).

Kutsuja näihin tilaisuuksiin saavat aina-
kin kaikki **Voiman** mediakasvatuksen uutiskir-
jeen tilaajat. Sen voi tilata osoitteesta: voima.fi/
uutiskirje

Kotimaista elokuvaa kouluihin vuonna 2023

KOULUKINO SUORATOISTON laaja kotimaisen elokuvan valikoima avau-
tuu koulujen käyttöön maksutta määräajaksi kuluvana vuonna. Tämän
mahdollistaa Koulukinon saama eduskunnan valtiovarainvaliokunnan
myöntämä rahoitus, jolla eduskunta vahvistaa yhdenvertaisia toimintaedellytyksiä
monilukutaidon ja medialukutaidon toteutumiseen kouluissa ja oppilaitoksissa.

Aikataulu tarkentuu alkukevään aikana, seuraa Koulukinon tiedotusta some-
kanavissa ja nettisivuilla!

Palvelu löytyy osoitteesta www.koulukino.fi/suoratoisto

tukevat varhaiskasvatuksessa, koulussa tai kou-
lunäytöksissä nähtävien elokuvien käsittelyä op-
pitunnilla.

Kotitehtäviä elokuva- kasvatukseen

TUOTTAJA: Koulujen elokuvaviikko

SISÄLTÖ: Kuva yksinkertaisia elokuvatrikkejä,
etsi videokameran avulla merkkejä vuodenajois-
ta, tee avaruusseikkailu ja askartele illuusioleluja!
Tehtävät on jaoteltu 0.–2.-luokille, 3.–6.-luokille
ja 7.–9.-luokille.

Seikkailuopas elokuvakerhoille

TUOTTAJA: Valveen elokuvakoulu Oulussa

SISÄLTÖ: Elokuvakerhojen opas kannustaa elo-
kuvaharrastuksen pariin. Sen avulla on helppo
käynnistää oma elokuvakerho. Oppaasta hyö-
tyvät esimerkiksi opettajat ja nuorisohjaajat.
Kohderyhmä yläkouluikäiset.

Elokuvalliset musiikkivideot

TUOTTAJA: Valveen elokuvakoulu Oulussa

SISÄLTÖ: 60 min. näytöksen elokuvallesiä mu-
siikkivideoista. Videot esittelee mediaopettaja
Antti Haaranen. Sisältö on räätälöity yläkouluun
ja toiselle asteelle.

Kaikki kuvaa

TUOTTAJA: Amazement

SISÄLTÖ: Sivusto, joka opastaa oman eloku-
van tekemisessä alusta loppuun. Sivuston op-
pimateriaali koostuu elokuvan eri osa-alueita
käsittävistä videotututoriaaleista. Kohderyhmä
peruskouluikäiset.

Videokoulutus: Aikuisten media- lukutaitojen edistäminen

TUOTTAJA: KAVI

SISÄLTÖ: Koulutus aikuisten parissa työskente-
leville eri alojen asiantuntijoille sekä mediakas-
vatuksen kehittämisestä kiinnostuneille. Digita-
lisaation yleistymisen, teknologiset innovaatiot
ja tuoreet mediakulttuurin ilmiöt ovat tuoneet
paljon haasteita ihmisten arkeen sekä laajemmin
yhteiskuntaan ja kulttuuriin.

Videotietoiskusarja: Aikuiset ja ikääntyvät digitalisoituvassa yhteiskunnassa

TUOTTAJA: OdigO-hanke

SISÄLTÖ: Videotietoiskujen sarja koostuu 15
videoista (à noin 1–3 min). Kohderyhmä on sekä
lappilainen että valtakunnallinen yleisö.

IkäihMe-hankkeen materiaalipankki

TUOTTAJA: Lapin yliopisto ja IkäihMe-hanke

SISÄLTÖ: Materiaalipankista löytyy hankkeessa
tuotettuja materiaaleja ja muita materiaaleja, ku-
ten linkkejä kirjausten, järjestöjen ja Ylen tuki-
materiaaleihin.

Seniorisurf.fi -opiskelumateriaalit

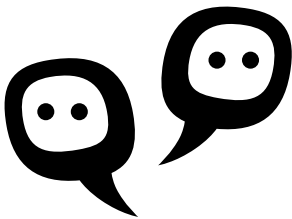
TUOTTAJA: Vanhuistyön keskusliitto

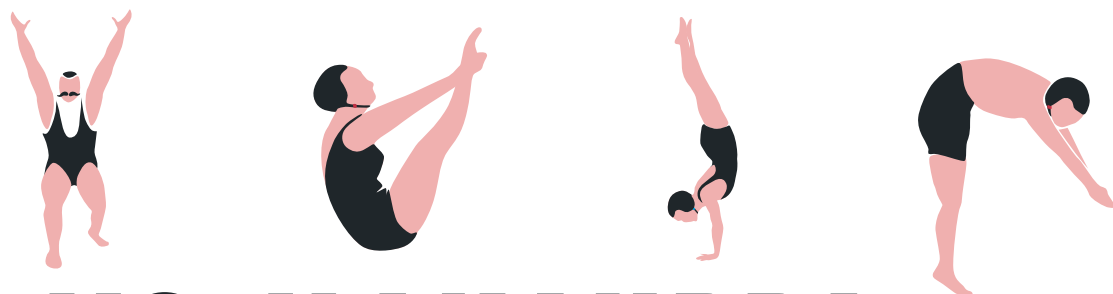
SISÄLTÖ: Aineistoa sekä tuloستettavassa muo-
dossa että videona digiopaistusten tueksi

Opiskele itse

TUOTTAJA: Enter ry

SISÄLTÖ: Aineistoja tietotekniisten asioiden itse-
näiseen tutkimiseen ja opiskeluun. Sisällöt ovat se-
nioreille suunnattuja ja ne ovat sekä Enterin omia
että heidän yhteistyökumppaneidensa tuotantoa.

VOIMAKAUPPA - UTELIAAN, AKTIIVISEN JA OPPIMISHALUISEN KAUPPA

Tilaukset: kauppa.voima.fi & tilaukset@voima.fi

Jari Tamminen

HÄIRIKÖT - KULTTUURI HÄIRINNÄN AAKKOSET

Runsaasti kuvitettu tietokirja
kulttuurihäirintänä tunnetusta ilmiöstä.
Teos lisää medialukutaitoa ja antaa
välineitä tulkita mediaa, taloutta ja
politiikkaa.

6€
+ POSTIKULUT

Jenni Holma, Veera Järvenpää
ja Kaisu Tervonen

NÄKYMÄTÖN SUKUPUOLI

Ensimmäinen suomalainen
tietokirja muunsukupuolisuudesta.
Kirja koostuu valokuvista,
omaäänisistä henkilötarinoista ja
sarjakuvista.

10€
+ POSTIKULUT

26,90€
+ POSTIKULUT

HIPHOP- PALAPELI

Tunnista Tupac, E-40 ja Lauryn Hill!
Hauska 1000 palan palapeli
haastaa sopivasti ja opettaa
hiphopin historiaa.

Hanna Niittymäki &
Minerva Martinoff

IHMISIKSI

Erityisesti nuorille suunnattu
tieto- ja tehtäväkirja. Se
lähestyy käytännöllisesti mutta
tutkimusperustaisesti elämän
eettisiä kysymyksiä kuten
arvoja, empatiaa, dialogisuutta,
oikeudenmukaisuutta,
sovittelutaitoja, syrjinnän
vastaisuutta, maailmankuvia,
ekokriisiä ja rakkautta.

17€
+ POSTIKULUT

JULISTE A2

Haluaisitko laadukkaan
ja kanta-aottavan julisteen
kotiin tai luokahuoneeseen?
Voimakaupan valikoimasta
löytyy lukuisia vastamainoksia
ja taidejulisteita.

22€
+ POSTIKULUT

42€
+ POSTIKULUT

SILKKIMAKUUPUSSI

Hyvin pieneen tilaan menevä
makuupussi, joka hengittää
kesäkuumalla ja lämmittää talvella.

9 numeroa

39€

VOIMAN VUOSITILAUS

Tilaamalla lehden olet
ensimmäisten lukijoiden
joukossa. Samalla tuet
riippumatonta journalismia
ja Voiman ilmestymistä
jatkossakin.